

Барысенка Н. А. (Мазыр, Беларусь)

УСТАРЭЛЫЯ НАЗВЫ ВОІНАЎ У РАМАНЕ ЛЕАНІДА ДАЙНЕКІ “НАЗАВІ СЫНА КАНСТАНЦІНАМ”

Мастацкі твор гістарычнай тэматыкі не абыходзіцца без выкарыстання лексікі перыяду, пра які вядзецца апавяданне. Роман Леаніда Дайнекі “Назаві сына Канстанцінам” прысвечаны апісанню падзей IV–XVI стагоддзяў. Не адна ваенная падзея знаходзіць адлюстраванне ў творы: штурм Канстанцінопаля туркамі-асманамі, славуная Аршанская бітва пачатку XVI стагоддзя. Таму ў змест уведзена вялікая колькасць устарэлай ваеннай тэрміналогіі. Дастаткова значную групу ўтвараюць назвы зброі з падрабязным апісаннем знешняга выгляду і прынцыпу дзеяння. Зразумела, што ў мастацкае апавяданне ўдала ўключаюцца найменні ўладальнікаў гэтай зброі, характарыстыцы якіх і будзе прысвечаны артыкул.

У якасці абагуленай назвы ўзброенага воіна ўжываецца найменне **збраяносца** (< калька з рускага *оруженосец* – ст.-руск. *оруженосьць* – [1, с. 192]) ‘у сярэдневечча – малады дваранін, абавязкам якога было суправаджаць і ахоўваць рыцара ў баі, клапаціцца пра яго зброю і каня’ [1, с. 192]: *І збраяносцаў вядзі за сабою. Багатая цётка Фларэнцыя знойдзе залатых фларынаў для вас* [2, с. 23]; *Адразу ж падбег ягоны збраяносец, юнак гадоў васьмнаццаці ў цёмным доўгім плашчы. На галаве ў яго стаўбуном сядзеў сіні берэт з пяром белай чаплі. На левым сцягне, пад плашчом пукаіўся меч* [2, с. 25]. Аналізуемае найменне ўжываецца ў тэксе ў якасці прыдатка, што дапамагае чытачу зразумець значэнне гістарызма: *Яны, багатая суседзі, і ўзялі Сцяпана на свой двор да свайго сына Марціна ці то служкам-збраяносцам, ці то сябруком па гульнях* [2, с. 25].

Воінаў, якія валодалі канкрэтным відам зброі, характарызуюць наступныя найменні.

Алебардыст (< *алебарда* + *-ыст-*) ‘воін з алебардай’: *Галоўныя сілы войска складаліся з 500 выдатана ўзброеных алебардыстаў, 500 арбалетнікаў і вялікай колькасці пікінёраў* [2, с. 20].

Арбалетнік (< *арбалет* + *-нік-*) ‘воін з арбалетам’ [1, с. 41]: *У самай галаве ехалі 10 конных арбалетнікаў, за імі два коннікі, некалькі рабочых з сякерамі, барабанишчыкі і рота жаўнераў, узброеных доўгімі пікамі лікам звыш 600* [2, с. 20]; *Арбалетнікі да звону нацягвалі калаўроты арбалетаў* [3, с. 35].

Аркебузер (< *аркебуза* + *-ер-*) ‘воін з аркебузай’: *Другі атрад складалі 200 аркебузераў і 200 алебардыстаў, за якімі плыў сцяг у суправаджэнні двух чыноўнікаў*

дзяржаўнага суда [2, с. 20]; *Марцін даў каманду падрыхтавацца да бою, і аркебузеры сыпалі ў парахавы рог порах, рыхтавалі пыжы і цяжкія свінцовыя кулі* [3, с. 35]. Аналізуемая лексема ўжываецца аўтарам у якасці прыдатка для больш поўнай характарыстыкі і тлумачэння гістарызма: *Для таго, каб прыцэліцца і стрэліць з яе, неабходна выставіць сошку. На плечавым рамяні **стралок-аркебузер** носіць адзінаццаць драўляных трубак з зарадам пораху (па трубцы на кожны зарад), парахавы рог для насыпання запальнага пораху і торбу з кулямі. Цяжкая аркебуза б'е, дасягае мэты на 200-250 крокаў* [2, с. 22]. У прыведзеным прыкладзе даецца падрабязнае апісанне аркебузы, што дае магчымасць чытачу ўявіць старажытнага воіна.

Капейшчык (< кап'ё + -шчык-) 'воін, узброены кап'ём': *Іх месца адразу ж занялі вершнікі Канстанціна разам з **капейшчыкамі-гастатамі*** [4, с. 56].

Лучнік (< лук + -нік-) 'воін, узброены лукам' – [1, с. 307]: *Аркебузеры, **лучнікі і арбалетнікі** сталі за зубцамі сцяны, падрыхтаваліся да бою* [3, с. 34]; ***Лучнікі** клалі на цеціву свае жалезнадзюбыя стрэлы* [3, с. 35].

Пікінёр (< піка + -ёр-) 'воін, узброены пікай': *Ззаду ўсіх крочылі **пікінёры** з арбалетнікамі на чале з рыцарам, які быў адказны за парадак у час бою, і рухаўся абоз з 30 фурманак, у якіх месцілася разнастайнае вайсковае начынне і пяць бамбардаў* [2, с. 20].

Як бачым, прааналізаваныя найменні, утвораныя пераважна суфіксальным спосабам, складаюць невялікую па колькасці групу. Аднак іх даволі частотнае ўключэнне ў змест мастацкага твора стварае рэалістычнасць апавядання, дае магчымасць сучаснаму чытачу ўявіць склад старажытнага войска, яго знешні выгляд і баявую здольнасць.

Літаратура

1. Струкава, С.М. Слоўнік архаізмаў і гістарызмаў (па творах беларускай мастацкай літаратуры і публіцыстыкі) / С.М. Струкава. – Мінск: Беларус. навука, 2007. – 655 с.
2. Дайнека, Л. Назаві сына Канстанцінам : раман / Л. Дайнека // Маладосць. – 2008. – № 4. – С. 18–68.
3. Дайнека, Л. Назаві сына Канстанцінам : раман / Л. Дайнека // Маладосць. – 2008. – № 6. – С. 21–46.